

· r e c i t i ·

AZ Irodalomtudományi Intézet tartalomszolgáltató portálja

- [Reciti Szoba](#)
- [Reciti Kiadó](#)
- [Projektek](#)
 - [Biblioterápia](#)
 - [Corpus alienum \(archív projekt\)](#)
 - [Doromb](#)
 - [Iuniores](#)
 - [Reformtankönyvek](#)
- [Kiadványaink \(ITI\)](#)
- [események](#)
- [régí rec.iti](#)
- [\(mta\) btk iti](#)
- [\(mta\) btk](#)

Esterházy Pál, 2 - Maróthy Szilvia recenziója

december 31st, 2016 [§ 0 comments](#)

recenzió

Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata életpálya a politika és a művészet határvidékén, szerk. Ács Pál, Budapest, reciti, 2015.

Ki volt Esterházy Pál? Szimpatikus figura volt-e? Valamiért a kötet egy tanulmánya sem tud kibújni politikai szerepvállalásának, mecénatúrájának igényessége vagy éppen alkotói tevékenységének megítélése alól. Több személyiségkép tárul elénk a kötetben előre haladva: más-más diszciplína megközelítésében.

A kötet a 2013-ban rendezett nagyszabású Esterházy-konferencia előadásainak tanulmánytá szerkesztett változatait közli. Bár e recenzió is lépten-nyomon a szerkesztői munka kiválóságát dicséri, e helyt is ki kell emelnem a

kötet igényességét a megjelenés, a szerkesztői munka, illetve a tematikus elrendezés tekintetében.

A kötetet R. Várkonyi Ágnes áttekintő tanulmánya nyitja, megalapozott képet adva Esterházy Pál politikai, mecénási, magánéleti, irodalmi tevékenységéről. Nemcsak kiváló összefoglalást nyújt s impozáns ismeretanyagot mozgat, de új adalékokkal is tud szolgálni, megfelelve a címében (*Személyiség és politika: Esterházy Pál biográfiája mint interdiszciplináris kihívás*) kitűzött interdiszciplináris kihívásoknak.

Bár vitatható az utóbbi évtizedek megközelítésmódjának *reprezentáció* és *karriertörténet* kulcsszavak köré fonódó egyeduralma a történet- és irodalomtudományban egyaránt, Esterházy Pál esetében indokoltnak tűnik e két kutatási irány meghatározó volta. A kötet első fejezetének tanulmányai szépen tárják elénk egész életén át kitartó politikai ambíciózusságát. Martí Tibor az aranygyapjas rend elnyeréséről szóló dokumentumokat feltárva táblázatos összefoglalását nyújtja Esterházy Pál fáradozásainak (kiadásainak). J. Újváry Zsuzsannától az Esterházyak birtokpolitikájáról olvashatunk alapos összefoglalást, s megismerhetjük belőle Esterházy Pál „már szinte zsugoriságig gondos” énjét, aki „még újév napján sem pihent!” (85) Munkája nem volt hiábavaló: „1693-ban birtokainak becsúje (aestimatiója) 7 600 000 Ft-ot tett ki, amelyhez még hozzá kell adni a 728 000 Ft értékű zálogos birtokot is” (87).

Tömösvári Emese és Varga J. János az Esterházy Pál nevéhez kötődő politikai írásokat vizsgálja. Tömösvári részletes vizsgálat alá veti az általa meggyőzően Esterházy Miklósnak tulajdonított *Tanáchlást* (Bécs, 1621), s annak latin fordítását többek között Pálnak tulajdonítja. Feltételezéseit igazolja, s a politikai írásokról alkotott képünket árnyalja, hogy Esterházy Pál *Mars Hungaricus*-ában is felhasználta forrásként apja művét s annak fordítását (102). Varga J. János a „magyar Einrichtungswerk” keletkezési körülményeit áttekintve nyújt mélyebb betekintést Esterházy Pál császárhű, rendpárti és Magyarorszag egyesítését szorgalmazó álláspontjába, mely mintegy családi hagyományként volt jelen életében. Az 1688 őszén a császár elé terjesztett *Opinio Dominorum Consiliariorum...* Esterházy közigazgatási, igazságszolgáltatási, egyházügyi, katonai reformjait tartalmazza. Kiemelt fontosságot kap benne a védelmi rendszerek reformja, a török elleni harc, melyet a rendi alapok megerősítésével, megóvásával kíván elérni. Érthető, hogy a tervezet császári fogadtatása nem volt túl kedvező: „[k]eskeny politikai pallón – királyhűség és nemesi-nemzeti érdekképviselő között – egyensúlyozott Esterházy Pál.” (114)

Esterházy Pál műgyűjtői és alkotó tevékenysége éppen annyira kérdéses az ízlése, mint politikai állásfoglalásai az aulikusság szemszögéből. Buzási Enikő rávilágít arra, hogy bár az Esterházy által Kismartonban létrehozott *Kunst-kammer* gyűjteménye csak nyomokban támasztja alá az összeállítói igényességet (pl. a copia-originalia, kivitelező festő-inventor megkülönböztetés hiánya az összeírásokban), becsülnünk kell kezdeményező készségét. A magyar források közül Esterházy 1664-es végrendeletében kerül elsőként említésre a *Kunst-kammer*, megelőzve a mecénatúrájáról, gyűjteményeiről nem kevésbé

híres Nádasdyakat (117). Egy későbbi testamentuma (1678) pedig modernbb szóhasználattal, galériaként is megnevezi a kismartoni képtárat. A gyűjtemény nagy részét jó minőségű másolatok teszik ki, melyek a Habsburg gyűjtemények (pl. a bécsi Stallburg) összetételét követik, valamint nagy számban találhatók benne családtagok allegorikus ábrázolásai is. Buzási végkövetkeztetése szerint Esterházy Pál képtárában – csakúgy mint arisztokrata kortársaiéban – kevéssé érvényesül az a kifinomultság és igényesség, amely kincstárakban tetten érhető.

Ezt a gondolatot a kötet következő tanulmánya talán kissé elbizonytalanítja: Kiss Erika szintén a végrendeleteket, gazdasági jellegű forrásokat felhasználva más következtetésre jut a fraknoi tárházzal kapcsolatban. A szinte teljes egészében Esterházy Pál által kialakított tárház a régimódi és modern szemlélet együttesét tükrözi. Kivitelezési minőségükben változatos használati tárgyak és ereklyék kerülnek egymás mellé. Ahogy Buzási megjegyzi: „a »tulajdon« ténye fontosabb volt a »műtárgy« megjelenésénél” (172). Mitropulos Anna Diána a fraknoi számlák részletes áttekintésén keresztül nemcsak egy főúri udvartartás mindennapjait tárja az olvasó elé, hanem a politikától fokozatosan visszavonuló Esterházy kincstár bővítési tevékenységét, a kincstár helyiség szervezett átalakítását is bemutatja.

Szilágyi András, Mikó Árpád és Margit Kopp az Esterházy gyűjteményeket egy-egy sajátos szempont alapján elemzi. Esterházy Pál gyűjteményszervezési szempontjaihoz kínál érdekes adalékokat Szilágyi András tanulmánya, aki a koronázási ceremóniák alkalmával 1682-ben Sopronba, 1712-ben pedig Pozsonyba szállított Esterházy-kincstár részek összetételét vizsgálja. A szerző a pozsonyi szállítás(ok) két jegyzékét teszi közzé tanulmánya mellékleteként, s arra is felhívja a figyelmet, hogy az ötvöstárgyak, drágakövek kiemelt szerephez jutnak abban – Esterházy egyik katalógusverséhez (*Az Drága kövekről való Táncz Enek*) kísértetiesen hasonló módon (191). Mikó Árpád a Mátyás-kultusz nyomait kutatva óvatosan ugyan, de azt az állítást fogalmazza meg, hogy az Esterházy Pál-korabeli kincstár Mátyás-kultusszal összefüggésbe hozható tárgyaiból nem következtethetünk se családi legitimációs tevékenységre, se a családi körben élénken meglévő Mátyás-kultuszra: a tárgyak története nem kerekíthető egy nagy történetté (246). Ha e raritások mennyisége és minősége nem is lépi túl a korban megszokottét, s elfogadjuk, hogy inkább a kincstár, mint a család fényét voltak hivatottak emelni (244), érdekesek a *Trophaeum*mal való egybecsengések (l. elsősorban Nagy Levente és Tóth Gergely tanulmányát a kötetben). Margit Kopp invenciózus vizsgálata az Esterházy képgyűjtemények egy sajátos tematikus szeletével, a levágott fejekkel foglalkozik. Bár Esterházy Pál e különös vonzódása több forrásból is származhatott, az a következtetés mindenképpen levonható, hogy tudatosan építi e téma köré mecenatúráját, s gazdagítja képtárát családi allegorikus ábrázolásokkal, illetve az udvari körökben népszerű Cranach-másolatokkal.

A kismartoni *Kunstammer*, továbbá a fraknoi kincstár ingadozó minőségéhez képest a könyvtár összetételét vizsgálva Monok István és Zvara Edina már szívderítőbb eredményre jut: a több mint ezerötyszáz tétellel bíró könyvgyűjtemény

mény mind összetételében, mind könyveinek provenienciáját tekintve igen impozáns. A kismartoni könyvtár elemzésén is túlmutató a szerzőpáros megállapítása Esterházy Pál tevékenységével kapcsolatban: „Egész kulturális intézményi rendszer köszönheti neki létét, vagyis nem pusztán elvekben, hanem intézményekben gondolkodott, amely magatartása arra utal, hogy nem csupán az egyszeri értékteremtés, hanem a tartós kulturális hatás is céljai közé tartozott.” (215.)

Az önmegjelenítés szándéka nem csak az Esterházy-gyűjteményekben szembeűő. Esterházy Pál személyiségének kivetűléseit vizsgálja a testamentumokra fókuszálva Utasi Csilla – a tanulmány erénye, hogy a kötetben egyedűliként definiálja is az általa használt önreprezentáció fogalmát. Bár e kötetet elolvasva senkinek sem maradhat kétsége afelűl, Esterházy milyen mértékben volt tudatos politikai és mecénás személyiség, talán túl elvont az a megállapítás, hogy „mind a fraknői térelrendezés, mind pedig fogadalmi segítségével önmaga szimbolikus arcmását kölcsönzi birtokai térszerkezetének.” (307) S. Sárdi Margit is kiemeli Esterházy Pál mindenre kiterjedű műgondját, ahogy különféle tevékenységeit dokumentálja. Értelmezése szerint nemcsak a család naplóíró hagyománya indíthatta önéletírásának (mert vizsgálója szerint több ez egyszerű naplónál: 323) megalkotására: önmaga igazolása volt „írásra ingerlű ösztöke” (328).

Mai szemmel szórakoztatóak azok a családi reprezentációs törekvések, melyekre Nagy Levente és Tóth Gergely tanulmányai hívják fel a figyelmet. A *Trophaeum* és a *Simulacrum* egyenesen a művészetbe való menekűlésként értelmezűdik Nagy Levente tanulmányában: a fiktív családfa és országcímer gyártás ön- és családreprezentációs eszközként és a visszavonult politikus gondolat kísérleteként egyaránt aposztrofálódik (355). Kiemelném azonban Tóth Gergely tanulmányát, mely megpróbál túllépni Esterházy Pál lelki világon, s az Esterházy írta (vagy íratta) családreprezentációs szövegek befogadástörténetét vizsgálja. Tanulságos, hogy viszonylag kevesen használták forrásként a *Trophaeumot* még családon belül is, s csak az udvariasság, a család iránti jó szándék tarthatta vissza a 18. század végéig a vele szembeni kritikát (370).

A családi reprezentáció gazdagságát még számos tanulmány hirdeti a kötetben, az *Ünnep és teátrum* fejezet egészében ide sorolható. Pintér Márta Zsuzsanna Esterházy Pál 1681-es nádorrá avatási ünnepségére fókuszálva mutatja be a jezsuita színjátszás jellemzőinek, s egy kiemelkedű „barokk közéleti szereplű” reprezentációjának szerencsés találkozását. Medgyesy S. Norbert a nádor halála után is virágzó soproni színjátszás Esterházyakhoz köthetű darbjait vizsgálja, melyek családi és személyes reprezentációs célokat szolgáltak, s részint Esterházy alapítványának támogatásával jöttek létre. A *Trophaeum* befogadástörténetéhez az is hozzátartozik, hogy az előadott színdarabok több esetben forrásként használták fel s jelenítették meg az Esterházy ősök hőstetteit a színpadon: ilyen pl. az 1762-ben bemutatott *Estoras*, mely Esterházy Károly egri pűspöki beiktatásának alkalmából, az ő megrendelésére készűlt (480). A főűri mecénatűrához a zenészek is hozzátartoznak, igaz kiemel-

kedő, rangjához méltó pompáról Esterházy Pál esetében e téren nem beszélhetünk. Király Péter izgalmas mikrohistorikus bemutatását adja egy 17. századi udvari és hadizenész életútjának, Mathias Pollermannak, s ugyanakkor az Esterházy udvar zenész összetételének provincialitására is rámutat (508).

Esterházy Pál írói tevékenysége is sokakban kétséget ébreszt: versei plágiumtól a centón át az aemulatio technikáig sokféleképpen olvashatók. Orlovsky Géza jogos megállapítása, hogy azért illeszthetők nehezen a kortárs műfaji hagyományba Esterházy versei, mert azokat maga szórakoztatására írta, tehát „nem kellett igazodnia a poétikai norma szabályaihoz” (387). Igaz, Polgár Anikó és Csehy Zoltán tanulmánya már egyértelműen a centók között helyezi el az *Arianna sírása* című verset, alaposan körüljárva annak mitológiai hátterét. Hargittay Emil újabb magaslathoz emeli Esterházy költészetét, s mint tudatos, a verseit vállaló és újra-újrarendező személyt mutatja be. Esterházy kompozíciója két ciklusra bomlik véleménye szerint: az első ciklus egy „sajátos teremtetéstörténet” megjelenítése, a második pedig szerelmes verseket tartalmaz. A kérdés, mennyire számolt Esterházy a nyilvánossággal (Orlovsky tanulmányával összeolvasva), eldöntetlen marad. Szövegalkotó tevékenységének mindenesetre nemcsak lírai, de prózai munkáira is jellemző vonása a „merítés”. Bartók István az 1698-ban, majd 1747-ben megjelent *Speculum* kapcsán jelenti ki, hogy a kötet authoraként ugyan Esterházy Pál jelenik meg a címlapon, a valóságban mást (vagy másokat) kell a Szeplőtelen Fogantatásról szóló munka szerzőjének sejtenuk. Hasonló a helyzet a Voigt Vilmos által vizsgált elmélkedésgyűjteménnyel is: *A boldogságos Szűz Mária szombatja...* (1691, Nagyszombat) című művet két exemplumgyűjteményből fordítja (meríti), s látja el kísérszövegekkel. Bár ebben a tanulmányban éppen a szerzőség kérdése nem merül fel, de az Esterházy Pállal kapcsolatba hozható művek egész sorában megkérdőjelezhető azok szerzősége. Az erre való figyelemességet példázza Bartók tanulmányán túl Bajáki Rita a nádor imájának eredetét tisztázó írása. Kutatásaiból kiderül, a nádor imája valójában az 1860-as zsinaton megszilárduló *Magyarok Nagyasszonyához* szóló imádság (az editio princeps tehát az 1860-ban Esztergomban tartott zsinat anyagának ugyanezen évi kiadása), melynek évszázadok előzményein túl közvetlen megelőzője volt az 1857-es mariazelli zárandoklat és az ott elhangzott prédikációk, melyek egyik kiemelt mintaképe Esterházy Pál volt.

A kötet további, Esterházy Pál személyéhez lazábban kapcsolódó tanulmányai is szolgáltatnak értékes adalékokat: Király Péter Nádasdy Ferenc és Esterházy Pál regensburgi útjának itinerariumát veti össze, Pénzes Tiborc Szabolcs Nyáry Krisztina példáján vizsgálja a 17. század lehetséges női életpályáit, Mercs István Koháry Istvánnal összevetésben emeli ki, hogy Esterházy Pállal ők ketten „a legelső tudatos költői megszólaltatói” a labanc (vagy aulikus) megközelítésnek. A családi reprezentáció továbbélése mutatkozik meg Vargyassi András Esterházy Pál felett mondott temetési beszédének vizsgálatakor: a beszéd asztrológiai szimbólumai Déri Eszter megállapítása szerint az emblémáskönyvekhez és naptárversekhez hasonlóan az erényeket (ez esetben Esterházy Pál erényeit) hivatottak megjeleníteni. Maczák Ibolya tanulmányából pedig megtudhatjuk, hogy a főrangú apácázárdák alapítása, továbbá az

apácák felett mondott temetési beszédek is szolgálhattak családreprezentációs kellékként.

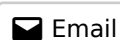
A kötet R. Várkonyi Ágnes tanulmányától Voigt Vilmoséig nagy ívet jár be: történelmi-politikai aspektusoktól a változatos reprezentációs formákon át (mint képtár, könyvtár, irodalom, zene, apácazárdák) a kegyességig és a Mária tiszteletig bezárólag. Érdekes egymás mellé állítani a kötetben Esterházy Pálnak tulajdonított szerepeket: politikus, főúr, családépítő, önépítő, zárándok, katolikus példakép, költő, filológus, fordító, művészetpártoló, amatőr zenész (zeneszerző). Valóban ilyen nagyszabású figura volt Esterházy Pál, vagy a neki szentelt tekintélyes konferencia emelte ilyen különleges személyiséggé? Annyi bizonyos, hogy az Esterházyak gyűjteményei, rendkívül részletes és részletességében megőrződött, mindenre kiterjedő dokumentumai tökéletes forrásnak bizonyultak a sokszínű vizsgálatok számára – ebben pedig nagy szerepe volt Esterházy Pálnak.

A szerző az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola,
A magyar barokk program hallgatója

Summary

The book *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás (Pál Esterházy the Dilettante Patron)* contains 32 papers focusing on Pál Esterházy (1635–1713), one of the most significant personalities of 17th-century Hungary. He was an important politician (palatine and member of the Order of the Golden Fleece), a patron of art and culture, a book collector and author (and/or procurer) of several books and wrote texts ranging from poems through theological and spiritual works to genealogy. These varied and well-edited proceedings (and the related conference in 2013) present a multidisciplinary aspect of this personality and its self-representation.

Megosztás:

Email

Facebook

Twitter

Nyomtatás

Tags: [barokk irodalom](#), [Esterházy Pál](#), [mecenatúra](#), [reprezentáció](#)

Tartalom [+]

Tagged [barokk irodalom](#), [Esterházy Pál](#), [mecenatúra](#), [reprezentáció](#)

Vélemény, hozzászólás?

Hozzászólás küldéséhez [be kell jelentkezni](#).

- **Maróthy Szilvia**
- *Esterházy Pál, 2 – Maróthy Szilvia recenziója*

- [recenzió](#)
[Summary](#)

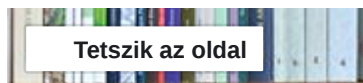
• Tartalom a recitin

- [adatbázisok, bibliográfiák](#) (1)
- [autoreferátum](#) (28)
- [errata](#) (1)
- [fontos idézetek](#) (3)
- [könyvismertetés](#) (28)
- [recenzió](#) (140)
- [reciti könyv](#) (89)
 - [BSMRÆ](#) (2)
 - [Conference Materials](#) (1)
 - [Doromb](#) (7)
 - [Értelmiségi...](#) (3)
 - [FiKon](#) (6)
 - [Hagyományfrissítés](#) (6)
 - [Irodalomtörténeti füzetek](#) (6)
 - [ReKonf](#) (6)
 - [ReTextum](#) (11)
 - [RomKép](#) (1)
- [reciti közlemény](#) (8)
- [RECITI ZOTERO](#)
[címkefelhő](#)
[a reciti szerzői](#)
- ◦ [RSS - Bejegyzés](#)
- Értesítés új tartalomról:

Reciti

865 kedvelés

Tetszik az oldal

• Meta

- [Bejelentkezés](#)
- [Bejegyzések hírcsatorna](#)

- [Hozzászólások hírcsatorna](#)
- [WordPress Magyarország](#)

Designed by [pnts](#)

Powered by [WordPress](#)

5